

בַּעַט בְּרָזָל

מילים לעת שבר

גיליון א // כסלו תשפ"ד // ארבעים יום

זוהי עת חורבן, עת זוועה ועת גבורה. בא יגון, באה אנחה, באו היללה והשבירה, טירוף הדעת ושריטת הנפש. עוד לא נדע מה ילד יום - מה ייזכר ומה יישכח, מי ינוח ומי ינוע, מי בקצו ומי לא בקצו. זהו הווה רליגיוזי מתמשך - כזה שמרעיד את תחושת המציאות היומיומית, שמקלף את המילים השגורות, שאוטם את האוזניים מהלהג, שחושף את הגלעין, שיורד אל מתחת לעור, שמציף את המטען העמוק, הקמאי והמקודש שהמציאות נושאת. זו הזדמנות עבורנו לממולל מילים חדשות-ישנות - לפורקן, לנחמה, לזעקה, לחזון, לעזם, ולחוסר אונים. לעמוד נדהמים, לחזות בעיניים כלות, לשוב ולהתפלל בשורות.

בעט ברזל

///

מילים לעת שבר

קדם
קודש ~ דרך ~ מציאות

בעט ברזל

/// מילים לעת שבר

גיליון א // כסלו תשפ"ד // ארבעים יום
מהדורה לא ערוכה /// חרבות ברזל

מערכת

אילון אביאור

עוז בלומן

מתנאל בראלי

צבי לובושיץ

עמרי שרת

הפקה

מרכז קדם

עיצוב כריכה

אורית קלינר

מו"ל

מרכז "קדם", מבית תנועת "עזרא"

בית הדפוס 11, ירושלים

© הזכויות על המאמרים וההפקה שמורות למרכז קדם
הזכויות על "קומא, מי-עפעצים וקנקנתום" שמורות למשפחת רוזנצוויג
הזכויות על "המאה של אלוהים" שמורות להוצאת W. W. Norton & Company
הזכויות על "סוד התפילה" שמורות למחבר ולהוצאת "ידיעות ספרים"
הזכויות על "דרכי אירופה אבלות" שמורות למשפחה

פתבו בעט ברזל עלי שמיר, שבר אשר היה - לזפרון,
יבלו ימות עולם ויתחדש אבלו, לכל בא לדור אחרון.
רבי משה אבן עזרא, קינה

זוהי עת חורבן, עת זוועה ועת גבורה. בא יגון, באה אנחה, באו היללה והשבירה, טירוף הדעת ושריטת הנפש. עוד לא נדע מה ילד יום - מה ייזכר ומה יישכח, מי ינח ומי ינוע, מי בקצו ומי לא בקצו. זהו הווה רליגיזי מתמשך - כזה שמרעיד את תחושת המציאות היומיומית, שמקלף את המילים השגורות, שאוטם את האוזניים מהלהג, שחושף את הגלעין, שיורד אל מתחת לעור, שמציף את המטען העמוק, הקמאי והמקודש שהמציאות נושאת. זו הזדמנות עבורנו לממולל מילים חדשות-ישנות - לפורקן, לנחמה, לזעקה, לחזון, לזעם, ולחוסר אונים. לעמוד נדהמים, לחזות בעיניים כלות, לשוב ולהתפלל בשורות.

”מהמוות, מאימת המוות, מתחילה כל הכרת המכלל”. המחשבה הפילוסופית, החשיבה עצמה, מתחילה מהמוות. בשורות אלו פותח פרנץ רוזנצוויג את חיבורו ‘כוכב הגאולה’, חיבור שהתחיל להיכתב בעודו חייל בשוחות של מלחמת העולם הראשונה. במוות מתחילה המחשבה. זו הזווית ממנה יש להתחיל לחשוב, כמו קופרניקוס שמבקש להציב את העולם מחדש כסובב סביב השמש. בפרספקטיבה חדשה לחלוטין - כך מבקש רוזנצוויג להתחיל את המערכת המחשבתית שלו במוות, להעמיד את אימת המוות כמוקד ממנו מתחילה המחשבה.

מהתהו, מזוהמת התהו, מתחילה המחשבה שלנו. ספר בראשית מתחיל מהתהו, מ-’והארץ הייתה תהו ובהו’, כך היה בטרם היה. בתוך ספר הזוהר מקבל התהו ובהו מעמד ויחס של יסוד ראשוני, יסוד שניצב

בתשתית הבריאה והיצירה האלוהית: "הייתה דייקא מקדמת דנא...תה"ז מאתר דוהמא קינא דפסולת". עוד בטרם הארץ נוצרה, מקדמת דנא, קיימת מציאות קדומה שקרויה תהו. התהו איננו 'כאוס' במובנו השגור, בלאגן לא מובן. התהו הוא עירוב מרחבים שיוצר את מה שהזוהר מכנה בשם 'זוהמא'. הזוהמה משמעותה ערבוב בין יסודות: מים, שלג ואש. היסודות ברורים אך כל אחד פולש לשל חברו, יוצר קריסה של הברור והמובחן, ערבוב של מה שנראה בסיסי ולא ניתן יותר לפירוק. כמו לגלות שגם צבע יסוד יכול להתפרק, שהזיקות המובנות ביותר אינן כאלו. כשהאדום והכחול מתפרקים לא נוצר צבע חדש אלא כתם. כשהיסודות מתפרקים נוצרת פסולת זוהמה, לא יסוד חדש.

ערבוב יסודות אלו איננו תיאור כרונולוגי של הבריאה, כמו היסודות הבאים זה אחר זה בפסוקי בראשית: אור וחושך, שמים ומים, ארץ וצמחייה וכו'. מדובר באונטולוגיה, בעמידה על מצב היש הראשוני, המהות אשר מתחת לכל מהות, זו שתיחשף אם תתפרק הארץ מכל לבושיה. הזמן איננו זמן עדיין, המקום עוד לא נתהווה, התחומים פולשים לתחומים אחרים, אומרים 'אני אמלוך'.

זו שערוייה כמובן, לתאר את ראשית הכל ככה. איזה אמון ניתן לתת במערכת שמציבה מראשיתה התחלה רעועה. כארמון שתחתיו רוחש ביוב, מצע רקוב קודם שמערער על יציבות הבניין כולו.

אלא, שמשערוריית התהו מתחילה גם כל מלאכת המחשבה היהודית. מהנסיון ליצור סדר מחדש במתחמים, להבין מה נמצא היכן, מהו כל דבר. פתיחת המשנה, ערש התורה שבעל פה, נפתחת בשאלה "מאימתי קורין את שמע בערבית", שאלה שמשמעותה מתי מתחיל הערב. מה היא המציאות בה אנו עוסקים. מה הוא ערב, מה הוא יום, מה הוא זמן. התורה נפתחת בערעור על הכל, והפרשנות היהודית מנסה קודם כל לתחם מחדש מה הוא מה. אלוהים ברא אך האדם הוא היוצר.

הניסיון לעשות סדר רק מבהיר את אי הסדר. ככל שיודעים יותר, נושאים את המחיר שבידיעה. יש משהו בה, בראשית, שיכול למוטט את האוחז בה, לסגור את הספר ולא להמשיך לקרוא בו. רזונצוויג מבקר הנחה מקובלת בקרב קוראי ספרי פילוסופיה, ההנחה שהעמודים הראשונים בכל חיבור חושפים את הבניין כולו, כאילו ידיעת הראשית מעידה ומובילה אל

ההמשך באופן ברור. אלא שבפילוסופיה לדעתו ההפך ההוא הנכון: משפט לא מוביל לבא, אלא אם כבר נובע מזה שבא אחריו. הראשית מובנת לאור האחרית, תחילת מעשה בסופו תחילה.

אנו בתחושה שהארמון קורס, שהיסודות של כל מה שבנינו מתמוטטים. לא רק זאת, אלא שמתגלה שהיו מנוונים מלכתחילה. הבריאה, המציאות בה אנו פוגשים כשאנו מביטים סביבנו, מעולם לא הייתה יציבה כפי שחשבנו. אולי בסוף הדרך יהיה טוב יותר, אך אנו היכן שאנחנו, מעולם לא הוטל עלינו לראות את המציאות מנקודת מבטו של האינסופי. ומנקודה זו בה אנו עומדים, קשה למצוא ביטחון בקיום.

ובכל זאת, העולם נברא מן התוהו, ונאמר עליו 'כי טוב'. התוהו מוזמן לקחת חלק במציאות, הוא איננו נזרק או מושלך, איננו חטא קדמון עליו אנו מוותרים. מתוך קריסת כל המתחמים זה אל זה מתחיל מעין סדר ראשוני. שערוריית התוהו איננה דברים שהוצאו מהקשרם או ניפוץ המטריקס. התוהו מחייב מבט על המציאות, הודאה נכוחה בה, הצבת כל המכשולים כבר מלכתחילה. הרוצה לברוא עולם חייב להכיר בחומר הגלם איתו הוא עובד. זו אכן שערורייה. אמר רב הונא, אילולא הדבר היה כתוב אי אתה רשאי לאומרו. אבל הוא כתוב, בשורת הפתיחה של המקרא. ונאמר עליו כי טוב. אל נתייחס לדבר על תחילתו אלא על סופו. כי טוב כי טוב כי טוב.

מוסיף רב הונא:

ברא אלהים את השמים ואת הארץ מן הן? מן "והארץ היתה תהו".

///

התמונות המשולבות בעמודי החוברת הן חלקים מעבודת הגמר של
איתן דב רוזנצוויג הי"ד -
"קומא, מי-עפעצים, וקנקנתום" (דיו על קנבס, 360X70 ס"מ)
איתן למד בישיבת נווה שמואל ולאחר מכן בישיבת ההסדר בירוחם.
למד במגמת האמנות האזורית גוש-עציון.
עבודת הגמר זפתה אותו בפרס הצטיינות ארצי של משרד החינוך.
לוחם גבעתי. נפל בעזה במלחמת חרבות ברזל ביום ט בכסלו תשפ"ד.

תוכן עניינים

טוב ורע // עמרי שרת	9
דיבור ברעם התותחים // משה בלאו	13
עקמומיות שבלב // יצחק כהן	25
המאה של אלוהים // דניאל פילפוט, מוניקה טופט וטימוטי סמואל-שאה	27
תפילה על המוסר // בינה סבג פינקלשטיין	55
אין מילים // הרבה אנג'לה בוכדל	59
בדקל // רוני מועלם	66
המוסריות של המלחמה // ד"ר יורם חזוני	67
חייל נופל // דעאל רודריגז גארסיה	91
דרכי אירופה אבלות // לייב רוכמן	93
סוד התפילה // הרב חיים סבתו	127
איכה נכניס שבתנו // משה ולדמן	132
מחשבות על בית // פרופ' חנוך בן פזי	135
אצל הרב אליהו // עוז בלומן	149

מה נורא ליפול ביד אלוהים חיים // מתניה אליצור	153
למידה בשעת מלחמה // ק.ס לואיס	157
נביא חמוש: מחשבות על דת ואלים // אושרי ברוך ומתנאל בראלי	170
שני חיילים // אביתר גילאי	173

”קדם” הוא מרכז רעיוני הנטוע בעומק המסורת ופתוח למרחבי התרבות, ונועד לשמש בית, חצר או מעבדה לאלו הפועלים, מתעניינים ונטועים בשני העולמות.

המרכז מתמקד בפנומן הדתי, בחילון שהוא עבר מחד, ובהדחקה הדתית שלו מאידך. בנושא זה וממשקיו הרבים המרכז מפיק כתבי עת ומקראות, עורך סמינרים ומלקט תכנים ייחודיים. במרכז פועלות מספר תכניות לימוד ומחקר, כאשר העיקרון המנחה אותן הוא שעבודת אלוהים חיה, בוערת, קונקרטיית ופקוחת עיניים מחייבת מחשבה חופשית ומעמיקה והיכרות נרחבת עם עולם הרוח.

אוצר המלים שלנו צריך להשתנות.

עלינו להתחיל להשתמש במלים "טוב" ו"רע". עלינו להתחיל להשתמש בהן במובנן המוחלט, הראשוני, המהותי. עלינו להתחיל להשתמש בהן בלי התנצלות ובלי היסוס.

אני בדרך כלל הראשון לומר שהתמונה מורכבת. היא כבר לא. מה שראינו בבוקר שמחת תורה הוא רוע, רוע מוחלט, תהומי, ארכיטיפי. חזינו בטבח המונים חסרי-הבחנה, שמתעלם מאמות-מידה באשר הן. היינו עדים לרצח, התעללות, חטיפה, חילול כבוד המת וחילול צלם החי של גברים, נשים, זקנים וטף. הרוע הופנה בראש ובראשונה כלפינו, יהודים, אבל הקרבנות היו בכוונת מכוון אנשים מכל המוצאים, הלאומים והדתות, וכדי שבאמת לא תהיינה אפוליות, הם שחטו אפילו כלבים וחתולים. לומר שהטבח הזה נעשה ללא רחם תהיה לשון המעטה. הוא נעשה בהתענגות, בהנאה, בלעג, בתאוה פראית וגלויה.

שאיבת עונג מסבלו של אחר היא ההגדרה הטכנית ביותר של רוע.

(עמרי שרת, טוב ורע)

קדם
קודש ~ דרך ~ מציאות

